

Magyar Királyi Csendőrség

Szervezés

Mikor az 1867-es kiegyezés egyik feltételeként az osztrák császári zsandárezredek feloszlatták és kivonták Magyarországról, a közbiztonsági állapot fokozatosan romlani kezdett. A városok rendőrségei és a vármegyék csendbiztosainak és pandúrjainak egymástól elütő szervezése, kiképzése, illetve azok hiánya bizonytalanná tette a városok közötti közlekedést. Az utasok és kereskedők vagyonát, életét és testi épségét biztosítani kellett.

Megoldást ígért a rendőrség egységes, országos, katonai alapon való megszervezése és kiképzése. Az Erdélyben működő csendőrség eredményei erre reményt nyújtottak.

Tisza Kálmán (1830-1902) miniszterelnök a közbiztonság ügyét magáévá tette és 1880. november 29-én benyújtotta a Háznak „A közbiztonsági szolgálat megszervezéséről” szóló törvényjavaslatot, melyet szótöbbséggel elfogadtak. A törvényt mint 1881. évi III.t.c-et a király 1881. február 14-én szentesítette, és életre kelt a m. kir. Csendőrség, nevezetesen, „A m. kir. Csendőrség a közbiztonsági szolgálat teljesítésére rendelt katonailag szervezett őrtestület.” Szolgálatát közbiztonsági és belső szolgálatra tagozódik. A közbiztonsági szolgálathoz az államrendészeti, közrendészeti és igazságügyi rendészeti valamint a karhatalmi szolgálat tartozott.

A belsőszolgálat azokat a szolgálatokat foglalta magába, melyeknek a csendőrség kiképzése, továbbá katonai fegyelmének fönntartása volt a célja.

Hatásköre kiterjed Budapest székes főváros és a törvényhatósági joggal fölruházott városok kivételével az ország egész területére. A csendőrkerületek területe azonos volt a honvéd hadtestek területével. Horvát-Szlavonország egy csendőrparancsnokságot alkotott, melynek székhelye Zágráb és szolgálati nyelve horvát volt.

A csendőrség tisztjeit sem rendőrhatóságnak, sem rendőri közegeknek nem lehetett tekinteni. A nyomozásban személyesen és cselekvőleg részt nem vehettek és semminemű nyomozati cselekményt nem teljesíthettek. Feladatuk a szolgálat teljesítés ellenőrzése és irányítása, a legénység hivatásszerű kiképzésének vezetése és a katonai fegyelem fönntartása volt.

A csendőrség az 1881. évi II. t.c-ben meghatározott mértékben a honvédelmi- illetőleg a belügyminiszternek volt alárendelve. Sem a tiszték, sem a legénység politikai pártoknak tagjai nem lehettek.

A csendőrség legénységi egyénei a honvédség hasonló rendfokozatú egyéneivel, tisztjei pedig a honvédség azonos állománycsoportba tartozó tisztjeivel voltak egyenlő rangúak. A rendfokozati elnevezések és jelvények azonosok voltak a honvédséggel.

Büntető bíraskodás tekintetében úgy a tiszték, mint a legénység a katonai büntető törvények hatálya alá tartoztak. A csendőrségi szabályzatok mellett a honvédségi szabályzatok hatálya kiterjedt a csendőrségre is, hacsak a fennálló csendőrségi szabályzatok és rendeletek másképp nem intézkedtek.

A m. kir. Csendőrség élén a m. kir. Csendőrség felügyelője állott. Feladatát és hatáskörét a részére külön kiadott Szervi Határozványok állapították meg. A felügyelő állása katonai szempontból nagyjában a Honvédség fegyvernemi szemléelőinek állásával volt összehasonlítható.

A felügyelő a Honvédség egységes tábornoki karába tartozott, és vezérőrnagy, vagy altábornagy volt.

Az 1918-19-es forradalom nem kímélte a Csendőrséget sem. Különösen tanácsköztársaságnak volt a legfőbb gondja a testület teljes megszüntetése. Ezért a politikai

megbizottak egész rajával árasztották el, kiknek besúgásai sok derék csendőrtiszt és altiszt mártíromságát vonták maguk után. Maga az intézmény azonban annyira meg tudta őrizni belső szellemét, hogy a forradalom után elsőnek állott talpra.

Fejlesztés

Az I. Világháború a csendőrséget virágja teljében találta, de hat évre megakadályozta annak fejlődését. Sokan az utódállamok területén rekedtek, mások a székely hadosztályban harcoltak és fogsága estek. Szervezését a Csonkamagyarországon újra kellett kezdeni. Megindult a toborozás. Sokan gyülekeztek Szegeden és első tagjai lettek az ujannan felállított Nemzeti Hadseregnek.

1924-25-ben megindult a sportoktatás és a sportkiképzés. Atlétikában, téli és lovassportban, egyéni és csapatversenyeken indultak csendőrtisztek és tiszthelyettesek. 1928-ban Budapesten a Ludovika Akadémia rendezésében folyt le az első öttusa (modern pentatlon) verseny, melyet v. Thassy-Plávészky Ferenc szds. nyert meg és ezzel tagjává lett az olimpiai keretnek.

1934-ben ugyancsak Budapesten, az országos atlétikai verseny hatos döntőjében a 4 x 100-as váltót nyerte meg a csendőrség csapata, míg Mátraházán 1933-ban az országos sí-járőrversenyen végeztek első helyen.

Egyidőben megindult a korszerűsítés is. Megkezdték működésüket a járőrtárs-, járőrvezetői tanfolyamok, és Szombathelyen az őrsparancsnok képző iskola. Az új szervezés és korszerű utasítások lelke Pinczés Zoltán (1891-1945) csendőr százados, később vezérőrnagy volt. Budapesten felállították az állandó tanulmányi bizottságot, tiszti tanfolyamot, központi gazdasági hivatalt, felszerelési anyagraktárt, híradó osztályt, központi nyomozó parancsnokságot, közlekedési osztályt és a repülőtéri őrsöket. Minden osztály székhelyén egy-egy csendőriskola, gazdasági hivatal, és Kiskunhalason lovas tanosztály létesült.

Az 1930-as évek elején a kanadai királyi csendőrség (RCMP) küldöttsége járt Magyarországon a m. kir. Csendőrség intézményének tanulmányozására. Budapesten a központi nyomozó parancsnokság bűnügyi nyilvántartását és laboratóriumát értékelték ki.

A magyar csendőrség jó hírét vitték szerte a világba a gödöllői cserkész világtalálkozók—1933-ban a fiúk, 1939-ben a lányok—a Jamborrek résztvevői.

A csendőrség szolgálatának elismerését jelentette a Kormányzó azon elhatározása, amellyel 1932. december 30-án február 14-ét csendőrnappá nyilvánította.

A két világháború közötti időben a csendőrséget erősen igénybe vették a földalatti szervezkedések, valamint az állami és társadalmi rend elleni mozgalmak földérintése és az ezzel kapcsolatos nyomozások. Ez egyaránt vonatkozott úgy a szélsőbaloldali, mint a szélső jobboldali mozgalmakra. A csendőrség ezen eredményes munkája magára vonta a Komintern figyelmét és ennek nagy része volt a II. Világháború után a testület feloszlásában és üldözésében.

A területviszacsatolások következtében részben létszámkiegészítés, részben karhatalmi okokból Galántán megalakult a m. kir. csendőrzászlóalj, Ungváron és Nagyváradon csendőrtanzászlóalj, valamint kerületenként a tanszázadok.

A II. Világháború folyamán a valutáris és közellátás elleni bűncselekmények nyomozása vette erősen igénybe a vezénylések miatt csökkent létszámú őrsöket. A nehézségeket a tiszti és légénységi létszám emelésével, valamint megfelelő szervezeti intézkedésekkel sikerült legyőzni.

A közbiztonsági szolgálat ellátása mellett a hadműveleti területen a hadrakelt seregnél a csendőrség teljesítette a tábori rendészeti szolgálatot. A csendőrség összlétszáma a II. Világháború alatt elérte a 19 ezer főt. A csendőrcsapattisztek létszáma az 1945. március 1-i

nyilvántartás szerint 629 fő volt, de ebből mindössze 217 volt rendszeresített csendőr alakulatoknál.

A törvényeket és rendeleteket nem a csendőrség hozta. Azokért az országgyűlés és a szakminiszterek voltak felelősek. A csendőrség nem tett mást, mint esküjéhez hiven őrködött a törvények és a rendeletek végrehajtása és betartása felett. Ennek megfelelően az őrsök a törvény keretén belül mindent elkövettek, hogy kerületükben a rend és biztonság az utolsó percig fennmaradjon.

Feloszlatás

Az 1944. végén Debrecenben megalakult ún. Ideiglenes Nemzeti Kormány első ténykedései közé tartozott a csendőrség könyörtelen felszámolása. A felelősségrevonást—szovjet-orosz nyomásra—az ún. Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt határozta el. Eszerint hazug és koholt vádak alapján megállapították a csendőrség, mint testület, kollektív felelősségét amiért az a volt kormányok rendelkezéseit maradék nélkül végrehajtotta.

Tagjait nem igazolták, hanem pellengérré állították, internálták, bebörtönözték, vagy felakasztották. A példa nélkül álló kegyetlen rendelkezéssel nemcsak a volt csendőrök vesztették el minden nyugdíj, stb. igényüket, hanem a hozzátartozóiknak is minden illetmény, nyug-, és kegydíj jogosultsága is elveszett. Mindszenti József bíboros hercegprímás fölemelte ugyan a szavát, kiállt értük, de pártfogásába venni nem tudta őket.

Akik otthon rekedtek, vagy akik kényszerítve, vagy jóhiszeműen hazatértek azok barátoknál vagy idegeneknél húzták meg magukat, bujdosnak, vagy ha megtehették, elmenekültek.

Forrásmunkák

Preszly Lóránd: A m. kir. Csendőrség története. Budapest, Honvédelmi Sajtóvállalat, 1920.

Révai Nagy Lexikon, 5. kötet, 1912. 20. kötet, 1927. Budapest, Révai Testvérek Irodalmi Intézete Rt.

Szervezeti és Szolgálati Utasítás a m. kir. Csendőrség számára, Hivatalos Kiadás, Budapest, 1941.

Dr. Rektor Béla: A m. kir. Csendőrség oknyomozó története. Cleveland, Árpád Könyvkiadó Vállalat, 1980.

Dr. Balló István: Jegyzetek, Kézirat. Cleveland, 1984.

*Összeállította Dr. Kiss Gyula
m. kir. csendőrszázados*